

Kis magyar „csillagászat-történet”

Jó szokásunkhoz hiven kezdhethetnénk mindjárt a régi görögökkel is, de akkor sem fárasztjuk magunkat túlságosan, ha mondjuk még korábbi, újkőkori csillagászati emlékeink után nézünk. A nézelődést akár el se kezdjük, mert ilyenekkel egyáltalán nem rendelkezünk. A görögöket is ajánlatos lesz elfelejteni ... Ezzel szemben egészen bizonyos, hogy a rómaiak pannonföldi randalirozásai számottevő csillagnyom nélkül múltak el - de hát ők máshol sem tettek túl sok kárt az égben. Az e korból származó maradványsugárzás elméleti értéke zérusnak mondható, gyakorlatilag még annyinak se. Hasonló a helyzet a népvándorlás csihipuhis légkörű korával is: mindenki tapasztalta, milyen nehéz egy Jupi-rajzot elkészíteni, ha közben állandóan lökdösik az embert.

Na de azért nem kell ennyire kiélezni a helyzetet! Végeredményben a "Magyarok Bejövetele" című romantikus pózt úgy is értelmezhetjük, hogy őseink mind jobb és jobb észlelőhelyet keresve jutottak el - a Kárpátia sűrűsöbe. /Ami azt illeti, nem valami jól választottak, ha az évi 50-60 "tökderült" éjszakára gondolunk. A Szaharával valószínűleg jobban jártunk volna./ De ha már bejöttünk, akkor itt vagyunk - és ezt az állítást nem is kell különösebb matematikai apparátussal alátámasztanunk. Bizonyára tisztában voltunk siralmas helyzetünkkel, eséért a következő időszakot a "kalandozó meteortáborozások" koraként szokás emlegetni. Jellemző adat az MMTÉH akkori színvonalára egy /Merlintől, a soros Royal Astronomer-től származó/ elkecsereedett kődarab, melyet a greenwichi bagólesőben találtak: "A magyarok észleléseitől ments meg uram minket!" - véste a népszerű kuruzsló a kölöncre.

Az MMTÉH akkori igazgatója egy Göncöl nevű szekérgyártó kisiparos, akinek csillagászati ismeretei enyhén szólva hézagosak voltak: nagyjából ki is merültek néhány, a holdvilággal és a páros csillagok elhelyezkedésével kapcsolatos magyar-

nótában. /Kevésbé ismert, de mindenképpen témánkhoz kapcsolódik az a tény, hogy Göncöl Ödön valamilyen agyafúrt megfontolásból kizárólag olyan szekereket gyártott, melyek csak "hátra" fokozattal rendelkeztek/.

Az asztrofizika Göncöl által alapított humbug-korszaka egészen Müller Jani felleptéig tartott - bár feltétlenül meg kell említenünk a hazai csillagászatnak a Mongol Fél tudományos Akadémia Karakorumi Csillagvizsgálójával folytatott rövid, de annál intenzívebb együttműködését. Ennek hatására húzódtott fel Budapest népe az épülőfélben levő Várhegyre, felismerve a magasabb észlelőhely előnyeit. /A későbbiekben itt csillagászat-történetünk szempontjából is jelentős dáridók folytak/.

Szóval Johnny Weismüller - vagy magyarosan Regiomontanus - végre tudományosan is megalapozta a kolozsvári, a nagyvárad, a nagyszombati, az egri, a bicskei, a csepeli csillagvizsgáló valamint a Budapesti Planetárium működési elvét; majd jól megmondta véleményét Mathias Rex egész nagyzóló udvarának, aztán elviharzott. "Ez van" - hogy a görög bölcs szavaival éljünk ...

Honmaradt églesőink nem sokkal később az Ankarai Tudományos Akadékoskodókkal kötöttek hosszabb időre szóló szimultán meteorészlelési szerződést, ekkor vette át az MMTÉH vezetését Papp Janicsár. Mindemellett jelesebb távcsöveink jobbára nyugati társulatoknál szerepeltek - vendégművészként.

Elsőként Kopárnoki Mikulás feltalálta a Naprendszer, nem sokkal később pedig egy /szintén magyar származék/ velencei kamionos feltalálta a dióverőt. Jellemző nagyfokú elmaradottságukra, hogy az Uránia Public Observatory - UPO - csak 350 évvel később vásárolta meg a szabadalmat és kezdte el sorozatban gyártani a Galilei-látványt! Egy francia kegyenc pedig rést ütött a feudális rendben és a Szatyor gyűrűjén - Ceglédinek hívták. Szépen gyűltek a felfedezések, miközben a csillagászat itthon megmaradt lelkes lelkészek kedvtelésének. Telt-múlt az idő. Inkább múlt. A telt idő elmúlt. Kimúlt ... De már olyan sok időt vermeltünk el, hogy égett a képünkön

a bőr: még mindig bányászbecékkal blendéztük le a távcsövet Nap-észleléshez.

De a jószerencse mégsem hagyott el minket. A magyarok csillaga előtt átvonult Holl Miska, az ismert szász-román-cseh-német-osztrák-hajrámagyarok származású csillagász. Ő volt az, aki Nagyvárad, Kolozsvár, Nagyszombathely, Eger, Csepel, Dunaújváros és az egész Balatonfelvidék csillagászatát gatyába rázta, közben mellékesen megalapította az UPO-t. Vili, hogy ő egyik legjelentősebb csillagászati emlékünktől, aki feltalálta a lefújható tetejű kupolát, melynek maradványait még ma is láthatjuk az Egri Litium tornyán. Mivel a szél évente átlag 20-25 alkalommal próbálta meg vele agyonvágni a sokadalmat, az illetéktelenek úgy döntöttek, legjobb lesz lebetonozni a mozgékony részeket. Csillagászzattörténetünk fényes lapja ez, melyet csakis 16-os hegesztőüveggel olvashatunk.

Másik hegesztőüveges fejezetünk az UPO-1 negyedszázados működése. Mindenki ismeri a storyt. A kétkupolás a maga idejében világviszonylat volt. Később a kukkerok megvénültek, elvakultak, aztán jött a Tenkes kapitánya és a rút labanc ágyúgolyók jól megbokszolták az épületet. Általában a lövöldözés nem tesz jót a távcsöveknek, különösen abban az esetben, ha a gölőbia az optikai tengely irányából közeleg. De a teljes esődöt a citadellai bemutatórészleg felépítése jelentette. Érthető is, miért nésték sokáig ferde szemmel ezt az észlelést igenesak gátló építményt! - Ismét csend következett.

Mignem egy lelkes amatőr, The Konkoli Geyza egymaga vállaltán, mi egy egész nemzettől váratna el, a "Távcső világa" alapján ügyes kis maszek Vaskereskedést létesített /dióverők, hurkatöltők, fényterelő, üvegvágó balták nagy választékban!/. Elmondhatjuk, innen kezdődik a gyerekcipőből való kilépés és a Csibakba való belelépés kora. Olyan világgraszólok következtek, melyek felfedezések is voltak és a nagyvilág vagy leszólta, vagy el se hitte. Például magyar amatőr fedezte fel a Lyra-gyűrűsködöt, s később, századunk első felében még egy Kalmár Elekre is futotta - micsoda luxus! Csak egy csillagászati nagyhatalom engedheti meg magának. Emlékeztetünk a

Dunántúli Meteorészlelő Hálózat szimultánózásaira Nagytagyos és Erdőtagyos között!

A PVH csak a 30-as években kezdett el igazán. Különös tekintettel a másodperiódussal rendelkező periódusokra.

Azt hiszem, az UPO második fokozatának bekapcsolása rendkívül megviselte a Gellért-hegy 2-300 km-es körzetének állatvilágát. "Hej, azok a régi szép idők! Amikor még a Hey!de csövében aludtunk! Akkor még volt lelkesedés a társaságban!" Évente több mint száz adatot termeltünk! Az volt csak az igen! És micsoda Plútó-rajzok! Gombamód szaporodtak a vidéki csillagutogatók. Ma már lépten nyomon észlelő, pláne "igen aktív" amatőrökbe botlunk, egyesek éjjel-nappal meteoroznak, mások "hakni típusú" ismerteket erjesztenek. A 70-es évek végére felzárkózott hozzánk a világszinvonal. A feketepiacon felszökött a magyar amatőrcsillagász-trófeák ára /egy Horváth Feri-féle csikhúzóst 4-5 uncia ára aranyért vesztegetnek/, s Greenwichben újra elkezdenek reszketni a hungárusok észleléseitől. Eljön még az idő, mikor a csillagászat nemzetközi nyelve a magyar lesz, s az AVASÓ-tagok alázatos levelekben kunyerálnak PVH-térképeket, Cambridge-ben pedig felállítják a "Meteor" szerkesztőbizottsági tagjait, rovatvezetőit, valamint összes előfizetőit ábrázoló szoborcsoportot.

Addig is tartsuk magunkat a nagy szervező Messzelátó Keszthelyi Söndör 1977-ben irt soraihoz: " ... és mondd meg a GAK-osoknak, ne szervezkedjenek annyit, inkább észleljenek!"

MZS